

suuden todeksi elämistä käytännössä. Riippuu lukijasta, kuinka palvelevaksi erityisen synty tieto-käsitteen käyttö nähdään.

Kainulainen ilmaisee tietoisuutensa siitä, että hänen hahmottelemansa suomalais-ugrilaisuus on konstruktio. Tämä tietoisuus tuo teokseen uskottavuutta, mutta nähdäkseni *Metsän teologia* liittyy monien alkuperäiskansojen ajattelua korostavien teosten kanssa yhteen siinä, että muinaisesta kulttuurista annetaan hivenen liian hyveellinen kuva. Vaikuttaa selvältä, että niin muinaisella ugrilaisuudella kuin monilla muillakin alkuperäiskansojen kulttuureilla on olennaista viisautta tarjottavana nykyisille teollistuneille kulttuureille, jossa sekä ihmiset että luonto voivat liian pahoin, kuten Kainulainen huomioi. Erityisen haastava kysymys on kuitenkin se, miksi ihmisten, sekä alkuperäiskansojen että muiden, on niin vaikea olla ryhtymättä tuhoisiin elämäntapoihin, jos niiden houkuttavat puolet ovat tarjolla. Peräänkuulutan siis suurempaa yhteisten ominaisuuksien esiin tuomista muinaisuuden ja nykyisyyden ihmisten välillä, sekä itsekyyden (kristillisesti syntisyyden) että positiivisempien piirteiden suhteen, lainkaan väheksymättä alkuperäiskansojen elintärkeää viisautta kohtuullisuuden suhteen.

Metsän teologia rakentuu siten, että ensin käsitellään lyhyesti peruslähtökohdat. Seuraavaksi luodaan aatehistoriallinen silmäys metsästä etäänymiseen, ja tämän jälkeisissä pääluvuissa käsitellään ensin filosofiaa ja lopuksi teologiaa. Teoksen ydin on viimeisissä pääluvuissa, joiden sisältöön viittaillaan jo aiemmin. Luvut on kirjoitettu niin että ne ovat tiettyyn pisteeseen asti luettavissa myös erikseen.

Kainulaisen suurin asiantuntemus on teologian saralla, mutta muiden lukujen laaja-alaisuutta on pidettävä selkeänä ansiona. Asian kääntöpuoli on, että aatehistorian ja filosofian osalta niiden tutkijat löytävät varmasti monia kohtia,

joista olla eri mieltä. Itse näen esimerkiksi reformaation vaikutuksen luontosuhteelle moniulotteisempaan kuin mitä *Metsän teologia* esittää. On kuitenkin hyvä, ettei teos uppoa pelkkään loputtomaan aatehistorialliseen suokävelyyn, jota humanistis-teologisissa ympäristöteoksissa usein harrastetaan. Aatehistorialluksi asetetaan lukijalle haasteen ja on toivottavaa, että myös kirjan loppuluvut tulevat luetuiksi.

Teoksen keskeiset vaikutteenantajat ovat ympäristöfilosofi Tere Vadén ja Anna-Maija Raittilan runoteologia. Keskustelu Vadénin ajattelun kanssa on eräs kirjan ehdoton pääjuonne. Ekofeministisestä teologiasta, jota tekijä tuntee hyvin, ammentaan paljon, mutta sen maallistuneimpiin muotoihin otetaan myös selkeää kriittistä etäisyyttä. Olennaisia keskustelukumppaneita ovat myös suomalaisen nykyteologian kontekstin muodostavat aatevirtaukset: Luther-tutkimus, spiritualiteetin teologia ja hiljaisuuden liike. Jälkimmäisistä nousevat tärkeät ja Kainulaisen vahvasti korostamat termit askeesi ja kontemplaatio, joiden merkitysalaa laajennetaan omaan teologiseen makuuni nähden hivenen liiaksikin: en ole esimerkiksi vakuuttunut siitä, onko kaikkea aktiivista eettistä toimintaa mielekästä kuvata askeesi-termin kautta.

Teoksen erityispiirteenä on runollisen ilmaisun laaja teologinen käyttö. Tämä on nähtävä vahvuutena ja rohkeutena, jonka kautta myös teoksen muoto vastaa sen sisällön esittämiä vaatimuksia "metsän kielen" käytöstä. Samalla tämä vahvuus on jälleen myös haaste. Itseäni eräät runomuotoiset tekstit puhuttelivat huomattavasti enemmän kuin toiset, ja mielestäni Kainulainen on parhaimmillaan rukouksenomaisessa poetikassa. Monet runomuotoiset tekstinkohdat toimivat nähdäkseni parhaiten puhuttuina tai hyvin rauhallisesti luettuina.

Kokonaisuutena teos edustaa sellaista keskittien ekoteologiaa, jota esimerkiksi tutkija H. Paul Santmi-

re kutsuu revisionistiseksi. Ajattelussa on vahva muutosten edistämisen henki, mutta teologinen pohja on perinteisen kristillinen. Kainulainen tuo kolminaisuuden lisäksi kristuskeskeisyyttä vahvasti esiin ja korostaa sekä ihmisen että muun luonnon oikeuksia.

Kaikkinensa *Metsän teologia* on teos, joka ei todennäköisesti jätä lukijaansa kylmäksi, vaan herättää tunteita ja ajatuksia. Se on laajimpia ja merkittävimpiä suomenkielisiä ekoteologisia puheenvuoroja. Toivottavasti teos lisää keskustelua tällä erittäin olennaisella teologian alalla.

PANU PIHKALA
TEOL. MAIST., HELSINKI

MATTI HÄYRY
Ihminen 2.0: Geneettisen valikoinnin ja parantelun eettiset kysymykset.
Helsinki: Gaudeamus 2012.
294 s.

Saako kuka tahansa syntyä, vai pitäisikö tuleville ihmisille asettaa laatuvaatimuksia? Onko vanhemmilla velvollisuus hankkia mahdollisimman terveet, älykkäät ja voimakkaat lapset, jos siihen nykytiedon valossa on mahdollisuus? Geenitesteillä voidaan saada tietoa tulevien ihmisten ominaisuuksista jo ennen heidän syntymäänsä. Joitakin testeistä tarjotaan julkisen terveydenhuollon piirissä rutiininomaisesti, toiset testeistä ovat yleistymässä kaupallisen tarjonnan vuoksi. Tuleeko tehdä kaikki, mikä tekniikan keinoin on mahdollista? Miksi monet käyttävät mielellään hyväksi useimpia lääketieteen saavutuksia, mutta vetävät rajan genetiikan kohdalle?

Luonto, tiede ja yhteiskunta asettavat ihmiselle haasteita, joihin on vastattava tekniikan, politiikan ja lääketieteen keinoin. Oikeista ratkaisuista ei aina ole yksimielisiä. Ei ole

itsestään selvää, miten erilaisiin uhiin tulisi suhtautua ja miksi. Erimielisyyksiin liittyvät kysymykset muodostavat geneettisen haasteen, jonka ulottuvuuksia Matti Häyry kirjassaan tarkastelee.

Häyry on bioetiikan ja oikeusfilosofian professori Manchesterin yliopistossa. Hän on julkaissut lukuisia artikkeleita ja kirjoja filosofian ja etiikan alalta. Tätä kirjaa Häyry on omien sanojensa mukaan valmistellut eräällä tapaa neljännesvuosisadan ajan. Kirjasta on myös englanninkielinen versio *Rationality and the Genetic Challenge: Making People Better?* (Cambridge University Press, 2010).

Kirjassa tarkastellaan geneettisen valikoinnin ja parantelun eettisiä kysymyksiä ja vaikutuksia elämäämme. Häyry käsittelee moraalisia ja poliittisia kysymyksiä, jotka askarruttavat tutkijoita, lasten vanhempia, etiikan asiantuntijoita ja julkisia päätöksentekijöitä pyrkimyksissä luoda parempia tulevaisuuden ihmisiä. Ennen kaikkea teoksessa pohditaan ”bioeettisiä rationaalisuuksia eli erilaisia tapoja ajatella uusia tekniikoita ja niiden sovelluksia lääketieteeseen ja terveydenhuoltoon” (s. 5). Häyry haluaa osoittaa, että rationaalisuuksia on monenlaisia ja että eettisiin pulmiin voi olla ratkaisu kunkin yksittäisen rationaalisuuden puitteissa, muttei välttämättä sen yleisemmin. Yksi Häyryn päätehtävistä kirjassa on jäsentää geenietiikan metodien nykyisiä päälinjoja tulevaa tutkimusta varten.

Häyry esittelee maltillisesti seitsemän tapaa tehdä parempia ihmisiä eli seitsemän käytännöllistä tapaa bioetiikan alalta. Kirjassa tarkastellut käytännölliset tapaukset ovat kuurojen alkioiden valinta, pelastajasisarukset, ihmisten kloonaus, kantasolut alkioista, geenihoidot ja eliniän pidentäminen. En käsittele yksittäisiä tapauksia tässä arviossa. Kaikkia kysymyksiä on käsitelty bioetiikassa jo vuosikymmen, mutta mihinkään ei ole löydetty kaikkia tyydyttävää vastausta. Osa tapauksista voi aluksi tuntua kaukaisilta

tai mahdottomilta, kuten kloonaus, mutta toisaalta tulevaisuuden tutkijat sanovat, että se mikä nyt ei tunnu lainkaan todennäköiseltä, todennäköisesti tapahtuu. Hyvä esimerkki ovat kännykät tai internet – harva ajatteli muutama vuosikymmen sitten niiden olevan mahdollisia, arkipäiväisiä tai ehkä toivottaviakaan asioita.

Kirjan johdannossa Häyry avaa kiinnostavasti kaikkia kirjan tapaus-esimerkkejä. Hän kuvaa aiheet ja esittelee sitten kuhunkin aiheeseen liittyvät erimielisyyttä aikaansaavat eettiset kysymykset ja niitä koskevat tärkeimmät eettiset argumentit. Toisessa luvussa Häyry hahmottelee joukon lähestymistapoja, joita eettisissä tarkasteluissa yleisesti käytetään sekä kuvaa metodin, jota pyrkii käyttämään tapauksia tarkastellessaan.

Kirjassa tarkastellaan kuuden tunnetun bioetikon ajattelua eli esitellään heidän lähestymistapojaan geneettiseen haasteeseen. Tarkastellut eetikot ovat John Harris, Jonathan Glover, Michael Sandel, Leon Kass, Ronald Green ja Jürgen Habermas (kaikki miehiä!). Heidän kantansa voi pääpiirteissään jakaa kolmeen lähestymistapaan, jotka edustavat länsimaisen moraalifilosofian normatiivisia pääoppeja eli konsekventialismia, teleologiaa ja deontologiaa. Häyry on kiinnostuneempi metodeista, joilla eri tutkijat ovat päätyneet johtopäätöksiinsä, kuin itse lopputulemista.

Esiteltyään tarkastelemiensa bioetikkojen näkemykset geneettisestä haasteesta Häyry selittää miksi ei pidä mitään niistä ainoana oikeana. Sen jälkeen hän esittää omat määritelmänsä rationaalisuudelle, moraalisuudelle ja ”kohteliaan sivustakatsojan” näkökulmalle. Nämä hän sitten omaksuu tarkastellessaan tapauksia tehdä parempia ihmisiä ja vertaa tarkastelemiensa bioetikkojen kantoja omaan erimielisyyden sallivaan käsitykseensä rationaalisuudesta.

Tapauksia käsittelevissä pääluvuissa Häyry käy läpi oletuksia ja ar-

gumentteja, jotka hän loppuksi koostaa. Hän esittelee seitsemän mielenkiintoista haastetta, jotka genetiikan kehitys asettaa ihmiskunnalle ja kolme filosofista tapaa vastata näihin haasteisiin. Nämä vastaustavat ovat järkevä käsitettävyyys, moraalinen transsendenssi ja jokaisen hyväksyntä. Häyry myös esittelee tärkeimmät eettisessä keskustelussa esiin nousseet argumentit. Viimeisessä kappaleessa hän tekee yhteenvedon genetiikan etiikassa käytetyistä rationaalisuuksista ja omista löydöksistään ja esittää niiden perusteella uusia suuntia filosofiselle tutkimukselle alalla. Johtopäätöksiään Häyry ehdottaa, että filosofisen työn painopistettä geenietiikan alalla tulisi muuttaa hänen löydöstensä valossa. Hän ehdottaa myös jatkotutkimusideoita.

Kirjan otsikko ei lupaa vastauksia, eikä niitä tarjolla olekaan. Hyvä tutkimustuloshan voi olla uusi kysymys, jota kukaan ei ennen ole tullut kysyneeksi. Kirja tarjoaa sellaisen normatiivisen opastuksen, jonka filosofia voi tarjota. Siinä esitetään pääasialliset argumentit genetiikan puolesta ja vastaan sekä kommentoidaan argumenttien vahvuuksia ja heikkouksia. Lukija voi muotoilla näiden avulla omat käsityksensä.

Häyry päättää kirjansa toteamalla, että mitään erilaisia lähestymistapoja ei voi arvostella ja asettaa yksikäsitteisesti rationaalisesti järjestykseen. Ei ole olemassa kaikenkattavaa filosofista tapaa arvioida sitä, pitäisikö vai eikö pitäisi harrastaa jälkikasvun geenimuuntelua, eliniän pidentämistä, kloonauksia tai valikointia. Filosofia ei pysty todistamaan kloonauksia, valikointia ja uusia hoitoja oikeaksi tai vääräksi kaikkia tyydyttävällä tavalla. Tekijää lainaten kirjan käytännöllinen tehtävä on voimaannuttaa lukija muodostamaan oma informoitu mielipiteensä genetiikasta ja sen lähialojen teknologiasta tuudittautumatta siihen uskoon, että filosofisista kirjoituksista löytyy valmiita, universaalisti päteviä vastauksia.

Teos on mainio ja tervetullut suomenkielinen bioetiikan perusteos. Asian käsittely tapausten kautta on kiinnostavaa, käytännöllistä ja melko yleistajuistakin. Tarvittaessa kirjasta voi lukea vain johdantokappaleet ja loppukappaleen sekä itseään kiinnostavia tapauksia, mutta se kannattaa ehdottomasti lukea kokonaan. Teksti on lukijaystävällistä ja teos etenee erittäin loogisesti ja selkeästi. Häyry kuljettaa lukijaa mukana miellyttävästi, johdattelee eteenpäin ja koostaa asioita kappaleiden välillä ja lopuksi. Huomaa, että projekti on ollut vireillä kauan, sillä teos on johdonmukainen, harkittu, selkeä ja vakuuttava kokonaisuus.

Itselleni jäi vahva tunne, että on selvää, että etiikan tutkimusta tarvitaan ja filosofeille on töitä. Vaikka valmiita vastauksia ei ole, ajattelun välineitä tarvitaan yhä enemmän ja niitä kirja tarjoaa. Filosofin tehtävä on kyseenalaistaa, mutta toisaalta myös yrittää ymmärtää toisten näkökantoja. Häyryn toteamukseen, että eri kantojen edustajien tulisi paremmin kuunnella toisiaan ja pyrkiä ymmärtämään toistensa ajattelutapoja avoimemmin, on helppo yhtyä, eikä vain bioetiikassa.

Lopuksi jäin miettimään, lukevatko päätöksiä tekevät vanhemmat näitä ajattelun välineitä antavia tekstejä. Tarvitaan myös asiallista julkista keskustelua bioeettisistä kysymyksistä – ei vain menestystarinoita, kauhuskenaarioita tai (tieteis-) elokuvia. Tarvitaan tämän kirjan kaltaista tutkimuksen yleistajuistamista. Näiden kysymysten ei pitäisi kiinnostaa vain filosofeja, vaan aivan kaikkia. Esimerkiksi hedelmöityshoidot ovat yhä yleisempiä ja muun muassa ”ylimääräisten” alkuiden (tuottamisesta ja) kohtelusta päättäminen voi tulla henkilökohtaiseksi kysymykseksi yhä useammalle naiselle tai pariskunnalle.

Jäin kaipaamaan laajempaa keskustelua rahasta. Kenellä on aito mahdollisuus ja varaa valita, parantella ja muokata jälkeläisiään? Millaisen tutkimuksen edistämiseen

yhteiset rahat laitetaan? Jään kaipaamaan myös syvempää keskustelua elämän tarkoituksesta ja erityisesti elämän pidentämiseen liittyvää eettistä pohdintaa, johon Häyry lyhyesti viittaa lähinnä todeten, että filosofit ovat suorastaan vältelleet aihetta viime aikoina. Jääkö aihe enimmäkseen teologeille?

KAROLIINA NIKULA
TEOL. MAIST., KOTKA

SARI KATAJALA- PELTOMAA & SUSANNA NIIRANEN (ED.)

**Mental (Dis)Order in Later
Medieval Europe. Later
Medieval Europe 12.
Leiden: Brill 2014. 285 s.**

Kaikenlainen terveys ja hyvinvointi kiinnostavat meidän aikamme ihmisiä, mutta ovat tainneet kiinnostaa ihmisiä aina. Sari Katajala-Peltomaan ja Susanna Niirasan kokoomateos sisältää erimaalaisten tutkijoiden artikkeleita mielen toiminnasta ja sen häiriöistä myöhäiskeskiajan lähteissä. Tulokulmat vaihtelevat lääketieteestä yhteiskuntahistoriaan, teologiaan ja taidehistoriaan ja lähteet lääkäreiden ohjeista ihmekertomuksiin, saagoihin ja kuolemantanssi-maalauksiin. Esimerkiksi filosofiset tekstit ja lakitekstit jäävät pitkälti tarkastelun ulkopuolelle.

Keskiajan lääketieteelliset mielenhäiriökäsitykset pohjautuivat kreikkalaiseen ja arabialaiseen lääketieteeseen. Mielenhäiriöitä lähestyttiin psykosomaattisesti ja niiden syynä pidettiin erityisesti humoraalisen tasapainon häiriintymistä. Naisien ajateltiin olevan psykofyysiseltä rakenteeltaan jonkin verran miehiä heikompia ja näin alttiimpia mielenhäiriintymiselle ja esimerkiksi demonien houkutuksille. Useimmat lääkärit eivät kuitenkaan pitäneet demoneja ainakaan useimmissa tapauksissa mielenhäiriöiden syinä, mutta

kokonaan niiden mahdollisuutta ei suljettu pois.

Keskiajan lääkäreiden tarkastelemista mielenhäiriöistä keskeisimpiä oli melankolia, josta kärsivillä ajateltiin olevan liikaa mustaa sappea. Timo Joutsivuon mukaan ajateltiin, että tervehtymistä edistävät puhdas ja valoisa koti, musiikki, hyvät keskustelut ystävien kanssa, uni, kylpy ennen ateraa ja kunnollinen ravinto. Joiltakin lääkäreiltä on säilynyt täsmällisiäkin ruokavalio-ohjeita: montpellierilainen lääkäri Bernard de Gordon (n. 1258 – n. 1320) suositteli melankolikoille kananpoikaa, lammasta ja kirkasta viiniä. Keskiajan Ruotsista säilyneissä lääkeresepteissä suositeltiin paikallista lääkeainetta katajaa.

Lääketieteellisten teosten lisäksi mielenhäiriöitä käsiteltiin keskiajalla muun muassa erilaisissa uskonnollisissa lähteissä, kuten kirkkotaiteessa, ihmekertomuksissa ja kanonisaatio-teksteissä. Pyhimyksiä kuvattiin parantamassa esimerkiksi epileptikkoja ja riivattuja. Keskiaikaisissa kirjan kuvituksissa mieleltään häiriintyneet saatettiin esittää suu ammoltaan ja kieli ulkona, nauravana tai alastomina.

Uskonnollisissakaan teksteissä mielisairautta ei välttämättä pidetty demonien aiheuttamana, mutta demoneja ja niiden vaikutusta pelättiin eri elämänaalueilla. Demonien ajateltiin pesiytyvän esimerkiksi lähteisiin, joita pidettiin vaarallisina, koska ajateltiin että niistä nautitusta vedestä voi saada demonin. Sari Katajala-Peltomaan mukaan riivaus oli sosiaalinen stigma keskiajan yhteiskunnassa, mutta riivattuja ei juurikaan syytelty tilastaan, vaan heitä pidettiin viattomina uhreina. Merkkinä demonin poistumisesta ihmisestä saattoi olla esimerkiksi mustan veren ja hiilen oksentaminen.

Keskiajalla tiedettiin hyvin, että mielen toiminta saattoi häiriintyä myös ihmisen oman toiminnan tuloksena, esimerkiksi liiasta viinanjuonnista. Toisaalta osattiin arvostaa kohtuullisen viininjuonin tuotta-